YAPONIYA MAKTABGACHA TA’LIM TIZIMINING QIYOSIY TAHLILI

Alisher Bolibekov Abdusalomovich
Guliston davlat pedagogika insituti dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi

Annonatsiya: Maqolada Yaponiya maktabgacha ta’lim tizimining boshqa mamlakatlar bog‘chalaridan farqli tomonlariga e’tibor qaratilgan. Bu mamlakat ta’lim tizimida o‘qituvchi va tarbiyachilarning katta qismini erkaklar tashkil qilishiga urg‘u berilgan. Bu yurt ta’lim-tarbiyasida o‘z-o‘ziga xizmat qilish muhim ahamiyatga egaligi ham ifodalangan.

Аннотация: В статье рассматриваются аспекты японской системы дошкольного образования, отличающиеся от детских садов других стран. В системе образования этой страны подчеркивается, что большинство учителей и воспитателей – мужчины. Выражена также важность самообслуживания в образовании этой страны.

Annotation: The article focuses on aspects of the Japanese preschool education system that are different from kindergartens in other countries. In the education system of this country, it is emphasized that the majority of teachers and educators are men. The importance of self-service in the education of this country is also expressed.

Kalit so‘zlar: Yapon oilasi, yochien, tarbiyachilar, xususiy kompaniyalar, amae, intizom va muvofiqlik, jismoniy mashqlar, ochiq havodagi mashg‘ulotlar.

Keywords: Japanese family, yochien, educators, private companies, amae, discipline and compliance, physical exercise, outdoor activities.

Ключевые слова: японская семья, ётиэн, педагоги, частные компании, амаэ, дисциплина и соблюдение требований, физические упражнения, активный отдых.

Iqtisodiy qudrati jihatidan Yaponiya jahonda Amerika Qo‘shma Shtatlaridan keyin ikkinchi o‘rinda turadi. Jahonning ko‘zga ko‘ringan ruhshunoslari va iqtisodchilari Yaponiya rivojlanishidagi bu ulkan parvozni mamlakatda ta’lim tizimlari taraqqiyotiga berilgan yuqori darajadagi e’tibor samarasi, deya qayd etadilar. Bu bejiz emas. Kun chiqish mamlakati, deb yuritiladigan bu o‘lkada ta’lim tizimlarini bosqichma-bosqich takomillashtirib borilishiga hukumat, xususiy kompaniyalar, jamoat tashkilotlari, ota-onalar qanchalik omilkorlik bilan yondashayotganliklarini hisobga olsak, jahon ilmiy tadqiqotchilarining yuqoridagi xulosalari asosli ekanligining guvohi bo‘lamiz. Tabiiyki, Yaponiya ta’lim tizimlarining yuksak parvozi o‘z-o‘zidan bo‘lgani yo‘q. Uning ham o‘ziga xos inqirozi va muammolari bo‘lgan. Bularni to‘liqroq tasavvur qilish uchun mamlakat pedagogik tamoyillari va taraqqiyotining tarixiy bosqichlariga nazar tashlash maqsadga muvofiq.

Hozirgi zamon yapon ta’lim tizimlarining tarkibi quyidagicha:

-bolalar bog‘chalari;

-boshlang‘ich maktab;

-kichik o‘rta maktab;

-yuqori o‘rga maktab;

-oliy ta’lim tizimlariga kiruvchi o‘quv yurtlari.

Dunyoning kunchiqar mamlakatida ham maktabgacha ta’lim tizmi o‘zga xos. Mamlakatda shakllangan odatlardan biri ta’lim tizimida erkak o‘qituvchilarning ko‘pligi va ayol pedagoglarining kam uchrash holati hisoblanadi. MTMlarda mudiralik lavozimlaarida ham ko‘pincha erkak pedagoglarni uchratish mumkin. Ammo keyingi vaqtlarda hukumat ayollarni tarbiyachlik kasbiga ko‘proq jalb etmoqda. Yaponiyada MT ixtiyoriy bo‘lib, ota-onalar o‘z xohishlariga ko‘ra odatda 4 yoshdan bolalarni MTM ga beradilar. Ota-onaning bandligini hisobga olib bolani 3 yoshdan ham qabul qilish mumkin. Bundan tashqari 3 yoshga to‘lmagan bolalar uchun yaslilar mavjud bo‘lib, lekin bu guruhlarga berish ota-onalarga tavsiya etilmaydi. Chunki bolani 3 yoshgacha tarbiyalash imkonining yo‘qligi asoslar bilan bayon qilinishi lozim. Deyarli hamma MTM xususiy. Ularning orasida eng asosiy o‘rinni elita bog‘chalari egallaydi. Agar bola bunday MTM da tarbiyalansa uning kelajagi yetarlicha kafolatlangan deyishimiz mumkin. Chunki bu bog‘chadan keyin bola maktabgda undan keyin esa hech qanday imtihonsiz universitetga qabul qilinadi.

Yaponiyaning "yochien" deb nomlanuvchi maktabgacha ta'lim tizimi mamlakat ta'lim tizimining muhim qismidir. Bu bolalarning ijtimoiy, hissiy va akademik

rivojlanishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi, ularni ta'limning keyingi bosqichlarida va undan keyingi bosqichlarda muvaffaqiyatga tayyorlaydi.

Yochien tizimi uch yoshdan olti yoshgacha bo'lgan bolalar uchun mavjud va majburiy emas, lekin yapon bolalarining katta qismi qatnashadi. Maktabgacha ta'lim muassasalari odatda mahalliy hokimiyat yoki xususiy tashkilotlar tomonidan boshqariladi va aholi turar joylarida joylashgan.

Yochien tizimining asosiy maqsadlaridan biri bolalarning mustaqilligi va o'zini o'zi qadrlashini tarbiyalashdir. O‘quv dasturida bolalarning ijodkorligi, tasavvuri va ijtimoiy ko‘nikmalarini rivojlantirishga qaratilgan tadbirlarga alohida e’tibor qaratilgan. Bolalar o'yin orqali o'rganadilar va atrof-muhitni o'rganishga va o'z fikrlarini erkin ifoda etishga da'vat etiladi.

Shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarning savodxonlik va hisob-kitob kabi kognitiv qobiliyatlarini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat beriladi. Yapon bolalari faqat Yaponiyaga xos fonetik alifbo bo‘lgan “hiragana” deb nomlangan tizim yordamida o‘qish va yozishga o‘rgatiladi. Shuningdek, ular hisoblash, qo‘shish va ayirish kabi asosiy matematik ko‘nikmalarni o‘rganadilar.

Yochien tizimining yana bir muhim jihati - bu jismoniy faoliyat va salomatlikka e'tibor berishdir. Maktabgacha yoshdagi bolalar muntazam jismoniy mashqlar va ochiq havoda mashg'ulotlar bilan shug'ullanadilar, sog'lom ovqatlanish odatlari targ'ib qilinadi.

Yochien tizimi, shuningdek, intizom va hokimiyatni hurmat qilishga kuchli e'tibor qaratganligi bilan mashhur. Bolalar qoidalar va tartiblarga rioya qilishga o'rgatiladi va o'qituvchilar yaxshi xulq-atvor muhimligini ta'kidlaydilar.

Maktab kuni odatda soat 8:30 dan 14:30 gacha davom etadi, tushlik uchun tanaffus va tushdan keyin uxlash vaqti. Yil uch davrga bo'lingan, aprel oyida boshlanib, martda tugaydi. Maktabgacha ta’lim muassasalari dam olish kunlari, umumxalq bayramlari, yozgi va qishki ta’tillarda yopiladi.

Umuman olganda, Yaponiyaning maktabgacha ta'lim tizimi bolalarni kelajakdagi o'quv va ijtimoiy muvaffaqiyatlariga tayyorlashdagi samaradorligi uchun yuqori baholanadi. Bu bolalarning rivojlanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi va ularga hayot davomida yaxshi xizmat qiladigan qimmatli ko'nikma va qadriyatlarni singdiradi.

Yaponiya maktabgacha ta'lim tizimi haqida bir nechta qo'shimcha ma'lumotlar:

Yochien tizimi ikki turga bo'linadi: davlat va xususiy. Davlat maktabgacha ta'lim muassasalari mahalliy hokimiyat tomonidan boshqariladi va odatda xususiy tashkilotlar tomonidan boshqariladigan xususiy maktabgacha ta'lim muassasalariga qaraganda arzonroq va ancha qimmatga tushishi mumkin.

Yaponiyadagi maktabgacha ta'lim muassasalariga qabul qilish juda raqobatbardosh, ko'plab ota-onalar farzandlarini kirish imtihonlariga tayyorlash uchun siqilgan maktablarga yozadilar.

Yaponiya maktabgacha ta’lim muassasalaridagi o‘qituvchilar yuqori malakaga ega bo‘lib, hukumatdan o‘qituvchilik litsenziyasiga ega bo‘lishlari shart. Ular dars rejalarini

tuzish va amalga oshirish, shuningdek, ularning qaramog'idagi bolalarga hissiy va ijtimoiy yordam ko'rsatish uchun javobgardir.

Ota-onalar Yaponiyada o'z farzandlarining ta'limi bilan jiddiy shug'ullanadilar, ko'pchilik ota-onalar va o'qituvchilar konferentsiyalarida qatnashadi va sinfda ko'ngilli bo'ladi. Ota-onalarning ishtiroki bolaning maktabdagi muvaffaqiyati uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Yapon maktabgacha ta'lim muassasalari muntazam guruhlardagi mashg'ulotlardan tashqari, ko'pincha madaniy tadbirlar va sayohatlarni o'z o'quv dasturlariga kiritadilar. Masalan, bolalar mahalliy ziyoratgohlar va ibodatxonalarni ziyorat qilishlari, an'anaviy yapon festivallarida ishtirok etishlari yoki dunyoning turli madaniyatlari bilan tanishishlari mumkin.

Yochien tizimi Yaponiyada juda hurmatga sazovor bo'lsa-da, u tanqiddan holi emas. Ba'zi ekspertlar intizom va muvofiqlikka e'tibor qaratish haqida xavotirda bo'lishdi va maktabgacha ta'limda individuallik va ijodkorlikka ko'proq e'tibor berish kerakligini ta’kidlab o‘tishdi.

Yaponiyada oila jamiyatning asosi bo‘lib, bolalar tarbiyasida markaziy o‘rin tutadi. Yapon oilalari hurmat, itoatkorlik va hamjihatlikni qadrlashadi va bu qadriyatlar bolalarga yoshligidanoq singdiriladi.

Yaponiyalik ota-onalarning eng muhim jihatlaridan biri bu "amae" tushunchasi bo'lib, u "bo'sh qaramlik" deb tarjima qilinadi. Amae bolalar o'z ota-onalari tomonidan sevilishi va qo'llab-quvvatlanishini his qilishlari va ota-onalar o'z farzandlarining hissiy ehtiyojlarini qondirish uchun yumshoq va g'amxo'rlik qilishlari kerak degan g'oyani anglatadi. Bu turli yo'llar bilan namoyon bo'lishi mumkin, masalan, ota-onalar farzandlarini orqalarida ko'tarib yurishlari yoki ular bilan bir to'shakda uxlashlari.

Shu bilan birga, yapon ota-onalari intizomga va hokimiyatni hurmat qilishga katta e'tibor berishadi. Bolalar qoidalar va tartiblarga rioya qilishga, kattalarga hurmat ko'rsatishga o'rgatiladi. Yaponiyada jismoniy jazo keng tarqalgan emas, lekin ota-onalar og'zaki tanbeh berishlari yoki intizom shakli sifatida imtiyozlardan mahrum qilishlari mumkin.

Yaponiya madaniyatida ta’lim yuksak qadrlanadi va ota-onalar farzandlarining o‘qishdagi muvaffaqiyatlarida faol rol o‘ynaydi. Ko'pgina ota-onalar farzandlarini har tomonlama ta'lim olishlarini ta'minlash uchun maktabdan tashqari mashg'ulotlarga va qo'shimcha maktablarga jalb qiladi. Bolalarning oddiy maktabdan tashqari bir nechta maktablarga borishi yoki maktablarni to'ldirishi odatiy hol emas.

Yaponiyalik ota-onalarning yana bir muhim jihati - bu guruhlarning uyg'unligiga e'tibor berishdir. Bolalar o'zlarining shaxsiy ehtiyojlaridan oldin guruhning ehtiyojlarini hisobga olishga o'rgatiladi va ko'pincha uyg'unlikni saqlash foydasiga nizolardan qochadi. Bu o'z fikrlarini bildirishni yoki o'zgacha fikr bildirishni istamaslikka olib kelishi mumkin.

Umuman olganda, yaponiyalik ota-onalar itoatkorlik, hurmat va guruh uyg'unligini qadrlaydi, shu bilan birga hissiy qo'llab-quvvatlash va tarbiyalashni ta'kidlaydi. Bolalardan ko'p mehnat qilishlari va akademik muvaffaqiyatlarga

erishishlari kutiladi, lekin ular o'z qiziqishlarini amalga oshirishga va o'zlarining noyob kuchli va iste'dodlarini rivojlantirishga da'vat etiladi.

Yaponiyada ota-onalar va bolalarni tarbiyalash haqida ba'zi qo'shimcha ma'lumotlar:

Yaponiyada gender rollari hali ham an'anaviy bo'lib, onalar odatda asosiy g'amxo'rlik rolini o'z zimmalariga oladilar va otalar uydan tashqarida uzoq vaqt ishlaydilar. Biroq, so'nggi yillarda gender tengligi va ota-onalarning umumiy mas'uliyatini oshirishga intilish bo'ldi.

Yaponiyalik ota-onalar mustaqillik va o'zini-o'zi ta'minlashga katta ahamiyat berishadi va bolalar ulg'aygan sari ko'proq mas'uliyatni o'z zimmalariga olishlari kutiladi. Misol uchun, bolalar maktabga mustaqil ravishda piyoda yoki jamoat transportida borishlari tavsiya etiladi va ular yoshligidan uy ishlariga mas'ul bo'lishlari mumkin.

"honne" va "tatemae" tushunchalari yapon jamiyatida muhim ahamiyatga ega va ota-onalarning tarbiya uslubiga ta'sir qilishi mumkin. Honne insonning haqiqiy his-tuyg'ulari yoki niyatlarini anglatadi, tatemae esa ular dunyoga taqdim etadigan jamoat yuzi yoki shaxsini anglatadi. Ota-onalar tarbiyasida bu oilaning uyg'un dinamikasini saqlab qolish uchun ota-onalarning farzandlariga haqiqiy his-tuyg'ularini yoki his-tuyg'ularini bildirmasliklariga olib kelishi mumkin.

Yaponiyada ta'lim va akademik yutuqlarga katta e'tibor beriladi. Bolalar maktabda qattiq ishlashlari va yaxshi o'qishlari kutiladi va akademik muvaffaqiyatga erishish uchun juda ko'p bosim mavjud. Bu, ayniqsa, o'rta maktab va kollejga kirish imtihonlarida yuqori raqobat va stressli muhitga olib kelishi mumkin.

Yaponiyada oila va jamiyatning yordami yuqori baholanadi va ko'p oilalar bola parvarishi yoki yordami uchun bobo-buvilar yoki boshqa qarindoshlarga tayanadilar. Shuningdek, jamoatchilik ishtiroki va ko'ngillilikka katta e'tibor beriladi va bolalar ko'pincha mahalliy festivallar yoki tadbirlarda qatnashishga da'vat etiladi.

"Ikigai" tushunchasi yoki hayotdan maqsadni topish yapon madaniyatining muhim jihati bo'lib, ota-onaga ta'sir qilishi mumkin. Ota-onalar o'z farzandlarini o'qishda muvaffaqiyatga erishishdan tashqari, o'z ehtiroslariga intilishga va hayotlarida ma'no topishga undashlari mumkin.

Yaponiyada yetarlicha darajada ta’lim sohasida raqobat mavjud. Elita bog‘chasiga tushish birmuncha qiyinroq. Birinchidan, uning to‘lovi boshqa MTM larga qaraganda sezilarli darajada yuqori. Ikkinchidan, boladan ham qiyin darajadagi topshiriqlardan iborat testni bajarish talab etiladi.

Yaponiyadagi MTM larda tarbiyaning eng muhim vazifasi bolani gapga quloq soladigan kattalar gapini bo‘lmaydigan va xushxulq etib tarbiyalashdir. Yaponlar oilasida bola tarbiyasi haddan ziyod yumshoq bo‘lib bolaga kamdan kam biror narsani ta’qiqlashadi. Ammo ko‘cha-ko‘yda tanimagan begona odamlar bilan iloji boricha kirishimlilik bilan gaplashish o‘rgatiladi. Shuning uchun bog‘chada ko‘p marotaba virtual hayotdagi tanishuvlar, maner tarbiyasi o‘rgatiladi. Bolalarga etiket normalari, ularni qachon va qanday sharoitda qo‘llash o‘rgatiladi.

Yaponiyadagi birinchi yosh bolalar guruhi 1871-yilda Yokoma shahrida, 1894-yili esa Tokio shahrida birinchi yapon bog‘chalari amerikalik ayollar tomonidan tashkil etilgan. 1876-yilda Frebel uslubidagi birinchi bog‘chalar mamlakatda qurila boshladi. Uning asosiy g‘oyasi bolaning mustaqil faoliyati hali ham dolzarbligi edi. 1882-yilda Ta’lim vazirligi va Madaniyat fani ochildi. Jamiyatning kambag‘al oilalariga mo‘ljallangan bolalar bog‘chalari esa 1897-yilga kelib 222 tani tashkil etdi. 1900-yilda bolalarning ta’lim standartlari va bolalar bog‘chalari uchun rasmiy qoiadalar ishlab chiqildi. 1926-yilda esa bolalar bog‘chalari to‘g‘risidagi qonun kuchga kirdi. Bu qonun asosida davlatda xususiy maktabgacha ta’lim muassasalari ochildi. Ularning soni juda qisqa vaqt ichida 1066 tani tashkil etdi, o‘n yil ichida bolalar bog‘chalari soni ikki barobarga oshdi. Maktabgacha ta’lim muassasalari hattoki urush davrlarida hamda pishiqchilik va yig‘im-terim vaqtlarida ham ochildi. 1947-yildan qonun bo‘yicha boshlab yaslilar va bolalar bog‘chalari maktablar qoshida tashkil etila boshlandi. Yaslilarning asosiy e’tibor markazida bolaning kun davomidagi parvarishi turar edi hamda ular Sog‘liqni saqlash vazirligi va ijtimoiy himoya tasarrufida edi. Ammo 60-yillardan boshlab ularning dasturlari bog‘chalarnikidan farq qilmay qo‘ydi.

Hozirgi kunda mamlakatda 90-95% bolalar maktabgacha ta’limning biror turini tamomlagandan keyingina maktab ta’limiga o‘tishadi. 3 yoshgacha bo‘lgan bolalar orasida esa maktabgacha ta’limga qamrov darajasi nibatan past hisoblanadi. Majburiy boshlang‘ich ta’lim barcha bolalarni qamrab oladi. Sinfdagi umumiy bolalar soni o‘rtacha 30 nafarni tashkil etishi kerak. Boshlang‘ich maktablardagi ta’lim beruvchi barcha o‘qituvchilar maxsus malakaga ega bo‘lishi talab etiladi.

Davlatning bog‘chalari ta’lim, fan va madaniyat vazirligi tasarrufida bo‘lsa, bolalarni kun davomida parvarish qiladigan markazlar Sog‘liqni saqlash va ijtimoiy himoya tashkilotlari tarkibiga kiradi. Bu ikki turdagi muassasalar orasida farqlar mavjud. Bolalar bog‘chalarida bolajonlarning ta’limiga katta e’tibor qaratilgan bo‘lib, 3 yoshdan yuqori bo‘lgan barcha bolalar kunning taxminan 4 soat bog‘chaga bo‘ladilar. Ota-onalar yoki vasiylar muassasa o‘rtasida shartnomalar tuziladi. Shartnoma tarkibidagi ishlarning mazmuni bolalar sog‘ligini saqlash, ijtimoiy aloqalarni o‘rnatish, bolalarni nuqtini o‘stirish va savodga tayyorlashdan iborat. Mamlakatda hammasi bo‘lib 23 mingdan ziyod bolalar bog‘chasi mavjud bo‘lib, ularning har biri taxminan 75 nafar bolani qamrab oladi. Katta guruhlardagi bolalar soni esa o‘rtacha 10 nafarni tashkil etadi. Shuningdek, rivojlanishida nuqsoni bor bolalar uchun ham maxsus muassasalar tashkil etilgan.

Yaponiya tarbiyachilarini tayyorlash jarayoni ham bosqichma-bosqich amalga oshiriladi. Ularning diplomlarida bir qator vazifalarni bajarishga ruxatnoma bo‘lib xizmat qiladi. Bolalar bog‘chalarida asosan yosh, turmush qurmagan ayol tarbiyachila faoliyat ko‘rsatadi. Tarbiyachilar kunlik vazifalarni bajarishlari uchun oldindan qo‘shimcha shaxsiy dasturlar ishlab chiqadi. Ushbu dasturlar o‘quv yilining oxiri yoki boshida tasdiqlanadi. Dasturlar asosida tarbiyachilar bolalarni yo‘l harakati qoidalariga rioya qilishga o‘rgatadi, ekskursiyalar, sport musoqbaqalari jumladan suzish bellashuvlari o‘tkazadi. Shuningdek, bolalar adabiyot mashg‘ulotlarida milliy yapon mashqlarini bajaradilar.

Yapon bog‘chalarida quyidagi milliy bayramlar nishonlandi:

15-noyabr – Shichi-gosan (3,5 yoshdan 7 yoshgacha bolalar qamrab olinadi);

3-fevral oldidan – Tanabata, Yulduzlar bayrami, Otsumkimi, Kuzgi oy bayrami, Mame-maki;

3-mart – Xinamatsuri;

25-dekabr – Qizlar kuni, Rojdestvo kuni;

5-may – Bolalar kuni;

15-sentabr – O‘g‘il bolalar kuni, otalar kuni, onalar kuni, qariyalarni qadrlash kuni;

23-noyabr – Minnatdorchilik kuni;

Sabzavotlarni yig‘ish bayramlari shular jumlasidandir. Ko‘plab maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalarga baraban va fleytada chalish o‘rgatiladi. Bu orqali bolalarni marsh festivallarida qatnashishga tayyorlantiriladi.

Tizimning asosiy vazifasi etib maktabgacha yoshdagi bolalarni tarbiyalash va ularning sifat ko‘rsatkichlarini oshirish belgilangan. Shuningdek, maktabgacha ta’lim muassasalari quyidagi masalalar ustida ham ish olib boradi: bolaga kattalar va o‘z tengdoshlari bilan muloqot qilishiga yordam berish, tabiatni asrash, sog‘lom turmush tarziga odatlantirish, ijtimoiy odob-axloq qoidalariga bo‘ysunish va hokazo. 1986-yilga qarordan so‘ng ayollar jamiyatda erkaklar bilan teng bo‘lgan mehnat huquqini oldilar. Ko‘p oilalarda 1-2 nafar bola bo‘lib, bu bolalar bog‘chalari uchun doimiy o‘z dasturlarini boyitib borish vazifasini qo‘yadi. Sababi ota-onalar farzandlari soni kam bo‘lganligi uchun uni yuqori darajadagi bog‘chalarga berishga intiladi. Umumiy tipdagi maktabgacha ta’lim muassasalari ijobiy bo‘lib ular bolani tantiq, erkalikdan holi qilib, boshqa bolalar bilan hamkorlikda ishlay oladigan qilib tarbiyalaydi. Bundan tashqari qo‘shimcha maktablar ham mavjud bo‘lib, ular gimnastika, suzish, musiqa, raqs va sa’natning boshqa turlariga ixtisoslashgan bo‘ladi.

Manbalarda keltirilishicha, Yaponiya maktabgacha ta’lim muassasalarida bolalar quyidagicha taqsimlanadi: 18 oylikkacha bo‘lgan 12 nafar bola (ular bilan 4 ta pedagog ish olib boradi), 20 nafar 3 yoshgacha bo‘lgan bolalar (10 nafardan ikkita guruh bo‘lib, har bir guruhda 3 ta pedagog va yordamchi). Qolgan bolalar esa yosh toifasiga qarab taqismlanadi (3, 4, 5 yoshli bolalar) va bu bolalar guruhda eng ko‘pi 20-25 bola mavjud bo‘lgan, bittadan pedagog biriktirilgan guruhlarda o‘qitiladi. Tuzilgan guruhlar maxsus nomlar bilan nomlanadi.

Bolalar bog‘chasi soat 7.00 da ochiladi. Bolalar bir-birlari bilan erkin o‘ynaydilar. 9.30 da bog‘chada “Hamma narsani o‘z o‘rniga yig‘ishtiramiz” nomli qo‘shiq yangraydi, bunda bolalar xonalarni tartibga keltiradilar. Keyin esa bolalar bog‘cha maydonchasida quvnoq musiqa ostida ertalabki badantarbiya mashg‘ulotlarini 10 daqiqa davomida bajaradilar. Bog‘cha bo‘ylab “Hamma o‘z guruhiga” nomli qo‘shiq jarang sochadi va bolalar o‘z guruhlariga tegishli xonalarga qaytadilar. Xonaga qaytish vaqtida guruh yangrayotgan qo‘shig‘ni xor bo‘lib bolalar ijro etadilar. Tarbiyachi bolalar sonini sanash bilan birga, yil faslllari haqida suhbat olib boradi.

Bolalar tarbiyachi rahbarligida ish daftarlariga hisob-kitob yoki rasmlarni bo‘yash topshiriqlarini 30 daqiqa davomida bajaradilar. Bajarilgan topshiriqlarga tarbiyachi yopishqoq markalarini yopishtiradi

Berilgan topshiriqlarini bajarganlaridan so‘ng bolalar mustaqil faoliyat bilan shug‘ullanadilar. Xususan, qaychi, qog‘oz, toshlar bilan ishlash, koptoklar bilan o‘ynash, karate va samuraycha harakatlar bilan shug‘ullanadilar. Undan so‘ng bolalar qog‘ozlar yordamida applikatsiya ishlarini bajaradilar. Kun davomidagi mashg‘ulotlar tugaganidan so‘ng bolalar sayrga olib chiqiladi. Bolalar sayrga chiqishdan oldin ular tarbiyachilariga xayrlashuv qo‘shig‘ini kuylaydilar. Ota-onalar farzandlarini o‘yin maydonchalarida 16.30 dan 18.00 gacha bo‘lgan vaqt oralig‘ida uyga olib ketadilar.

Tarbiyachilar o‘zini odobsiz tutgan bolalarga ham tanbeh bermaydilar, ular bolalarga o‘z muammolarini mustaqil yechishlariga undaydilar. Ayrim hollarda tarbiyachilar bolalarga tanbeh berish uchun mudirani (asosan erkak mudira) chaqiradi. Yapon bo‘gchalarida nutq o‘stirish bo‘yicha maxsus mashg‘ulotlar yo‘q. Yaponlar farzandlarini haqiqiy bolalik davrida ulg‘ayishini xohlaydilar. Ular bolalarning barchasiga teng bo‘lgan shartlarni qo‘yadilar. Bolalarga tashabbuskorlik emas balki, sabrlilik, yaxshi fe’l-atvorni tarbiyalash muhim ahamiyatga ega. Yapon bolalarning yaxshi tarbiyasi ularning dam olish kunlari ham erta uyqudan uyg‘onishi, ko‘p o‘yinlar o‘ynashi va mehnat qilishi, jismoniy mashqlarni bajarishi, to‘g‘ri ovqatlanishi, kattalarni hurmat qilishi va atrofdagilarga e’toborli bo‘lishi kabilarda namoyon bo‘ladi.

Yaponiyaning Xirosima va Nagasaki shaharlarida sodir etilgan atom bombasi portlashining oqibatida mamlakat katta talofat ko‘rdi. Bu davrdan keyin Yaponiyada bolalar maktabgacha ta’lim yoshidan boshlab urush, uning oqibatlari, o‘lim haqida tushuncha berib boradilar. Urush hamda o‘lim tematikalari yapon bog‘chalarida bolalarni tinch hayot, tinchliksevarlik haqidagi tasavvurlarini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Osaki nomli xususiy maktabgacha ta’lim muassasida bu jarayon quyidagicha amalga oshiriladi:

Birinchidan, bolalarni turli irqlarga mansub insonlar tanalarining rangi, milliy kiyimlari, tili, salomlashish shakllari, milliy o‘yinchoqlari bilan tanishtirish;

Ikkinchidan, boshqa davlatlarning kunlik hayot tarzini ularning milliy taomlari, hayvonot va o‘simlik olamini xorijiy davlatning ta’lim muassasalari bilan hamkorlik o‘rnatib yoki mehmonlar taklif etish orqali o‘rganish;

Uchinchidan, usullarni qo‘llash. Tarbiyachilar audiovizual vositalar va hikoyalar o‘qib berish orqali odamlarning oziq-ovqat va dori-darmon vositalarining yetishmovchiligidan hayotdan ko‘z yumayotganligi haqida tushuncha beriladi. Bolalar rojdestvo bayrami oldidan o‘zlarining yig‘ib qo‘ygan pulllarini va oziq-ovqat, dori-darmonlar yig‘ilgan qutilarini kambag‘al davlatlarga jo‘natish uchun yig‘ishadi. Eng hayratlanarli holatlardan biri, bolalar tarbiyachilari bilan birga qaynatilgan guruch suvini oladilar va uni iste’mol qiladilar. Buning sababi kambag‘al oilalar qanday taom iste’mol qilishlari amalda ko‘rsatib berildadi.

To‘rtinchidan, bolalarni urush olib keladigan baxtsizliklar haqida ma’lumot berish. Bolalarga urush olib keladigan baxtsizliklar haqida tarbiyachilar kechki

vaqtlarda olov atrofida suhbat olib boradilar. Suhbatga bolalarning buvi va buvalari ham taklif etiladi. Ular bolajonlarga urush va uning oqibatlari haqida aytib beradilar. Suhbatdan so‘ng bolalarning tinchlikning qadr-qimmati haqidagi fikrlar tinglanadi.

Tarbiyachi bolalarga ikkinchi jahon urushi natijasida halok bo‘lgan fillar haqida kitoblar o‘qib beradilar. Bolalar ekskursiya kunlari Yaponiyada mavjud bo‘lgan zooparklardagi qabrlarni ziyorat etadilar. Zooparkdagi boshqa fillarga esa ular uzoq umr tilab maktub yozadilar. Ba’zi vaqtlari bolalar tarbiyachilari bilan birgalikda dunyodagi urushlarni to‘xtatishni iltimos qilib maktub yozadilar va uni xalqaro tashkilotlarga yuboradilar.

Maktabgacha ta’limning barcha guruhlarida o‘ziga xos bo‘lgan ekskursiyalar o‘tkaziladi. Ekskursiyalarning asosiy maqsadlaridan biri ham bolalarda vatanga muhabbat hissini tarbiyalash hisoblanadi. Bolalar ekskursiya davomida sevimli diyorlarini sayr qiladilar, turli joylarni ko‘radilar, odamlarning mehnat faoliyatlari bilan tanishadilar. Har bir guruh o‘ziga xos bo‘lgan belgili kiyim yoki emblemaga ega bo‘ladilar. Bir xil rangdagi beysbolkalar (kepkaga o‘xshash bosh kyim), bir xil futbolka yoki sumkalar shular jumlasidandir. Bu bir tomondan bolalarning adashib qolishini oldini olsa, ikkinchi tomondan esa ular bir jamoaning a’zosi ekanligidan darak beradi. Atrofdagilar bu bolalarga xayrihohlik bilan munasab qiladilar va bolaligida o‘ynagan o‘yinlari hamda hozirda qanday mehnat faoliyati bilan shug‘ullanishi haqida gapirib beradilar. Bunday munosabatlar natijasida bolalarda kattalarga bo‘lgan ishonch va hurmat tuyg‘ulari shakllanadi.

Yapon pedagoglari bolalarni jamoada tarbiyalashga alohida e’tibor qaratadi. Chunki, ijtimoiylashish demokratiyaning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Bolalar jamoasi bu – jamiyatning bir modeli. Shuning uchun bog‘chada turli festivallar, sarguzashtli sayrlar, mehnat va boshqa jamoaviy ishlar olib boriladi.

Yaponiyada o‘quv yili 1-apreldan boshlanadi. Bu kuni bog‘chadan to universitetlargacha tantali ochilish marosimlari o‘tkaziladi. E’tiborli jixati, MTM mudiralari marosim kuni bolalar bilan xuddi universitet rektorlari singari muloqot o‘rnatadi va marosimni ochib beradi.

Mamlakatdagi hamma ta’lim muassasalari 1 ta grafik bo‘yicha ishlaydi. O‘quv yili 3 ta semetrga bo‘lingan bo‘lib, semestrlar orasida ta’tillar belgilangan. Bu tizim universitet, maktab hamda MTM larga birdek joriy etilgan.

Ta’til vaqtlarida bolalar bog‘chaga cho‘milish uchun hamda tarbiyachi bilan suhbatlashishga kelib turushlari mumkin. Lekin bu vaqtda mashg‘ulotlar o‘tkazilamydi.

Umuman olib qaraganda Yaponiya bolalar salomatligiga katta e’tibor qaratadi. Har bir MTM hamda boshqa ta’lim muassasalarida tibbiyot birlashmasi – shifokor, hamshira, stomatolog, farmetseft, salomatlik rahbari bo‘lishi lozim.

Yaponiyada MTM tarbiyachisi bo‘lib ishlash uchun mazkur yo‘nalish bo‘yicha institut yoki universitetda 2 yil o‘qigan bo‘lishi mumkin. Bitiruvchilarga kvalifikatsiya berishda yozma test natijalari inobatga olinadi. Test orqali bo‘lajak tarbiyachilarning ma’lumoti va xotirasi tekshiriladi. Yaponiya hukumati pedagogika yo‘nalishi bo‘yicha bitirgan talabalarni qattiq nazoratdan o‘tkazadi. Chunki, Yaponiyada ta’lim tizmiga

katta e’tibor qaratilgan bo‘lib, ushbu davlat dunyodagi o‘qituvchilarga yuqori maosh to‘laydigan davlatlardan biri hisoblanadi.

Yaponiya tarbiyachilari bolalarni tarbiyalashda bolalarni o‘zaro munosabatlarini hisobga oladi bolalarni “xan” nomli kichik guruhlarga bo‘lib chiqadi. Bu jarayon tarbiya jarayonida muhim hisoblanadi. Kichik guruhlarning har birining o‘zining stoli, o‘rni, shaxsiy nomi bo‘ladi. Guruh nomi bolalar tomonidan har bir guruh a’zosining fikrini hisobga olgan holda belgilanadi. Bu bolalarni o‘z fikrini mustaqil bayon etish hamda qaror qabul qilishga o‘rgatadi.

Gruppa 6-8 boladan iborat bo‘lib, ular qobiliyatlariga qarab emas, balki ularning faoliyatlari yanada samarali bo‘lishini hisobga olib taqsimlanadi. Bolalarga guruhda ishlash jarayonida tengdoshining fikrini tinglash va o‘zini nazorat qilishni o‘rganadi.

Guruhlarning bu tarkibi doimiy emas. Har yili guruh tarkibi boshidan tuziladi. Guruh a’zolari tarkibini bunday o‘zgartirish bolada sotsializatsiya jarayonini yanada samarali kechirishda yordam beradi. Agar bola o‘z guruhi bilan kelisha olamasa u mazkur guruhda qolishga majbur emas. Guruh tarbiyachisining o‘zgartirilishini sababi bolalarni bir-biriga bog‘lanib qolishini oldini olish hisoblanadi.

Yapon ayollari azaldan hech qayerada ishlamay, uyda farzand tarbiyasi bilan shug‘ullanishgan. Bugungi kunga kelib esa mamlakatning zamonaviy ayollari ishlash istagini bildirib, farzandlarining ta’lim-tarbiya olishi uchun maktabgacha ta’lim muassasalariga berishmoqda.

Yaponiya ta’lim tizmining maqsadi – intilish va izchillikdan iborat. Ta’lim sohasi bo‘yicha kuchli raqobat mavjud. Jumladan, universitetlarni tamomlagan talabalarga beriladigan diplom vazirlikda yoki mashhur, obro‘li, katta maoshli firma, korxonlarda ish joyi bilan ta’minlashga kafolat beradi. Bu esa martabaning o‘sishi va moddiy jihatdan ta’minlanganlik hisoblanadi. Shuning uchun ota-onalar bolalarini yaxshi shart-sharoitlarga ega bo‘lgan maktabgacha ta’lim muassasaidan boshlab, boshlang‘ich ta’lim va oliy o‘quv muassasalarida o‘qtish uchun harakat qilishadi.

Maktabgacha ta’lim majburiy emasigiga qaramay, 98% bolalar mazkur tizim faoliyatidan foydalanishadi. Mamlakatdagi maktabgacha ta’lim muassasalari tarbiyalanuvchilarni yozish yoki o‘qishga emas, asosan, guruhlarga ajratilgan holda jamoa qiziqishlari bilan ish olib borishga o‘rgatiladi. Har bir maktabgacha ta’lim muassasaida tarbiyalanuvchilar uchun maxsus kiyim, bosh kiyimi va sumkalari (ryukzak)mavjud. Tarbiyalanuvchilarning ota-onalari nafaqat maktabgacha ta’lim muassasasidagi tadbirlarda, balki muassasa hayotida ham faol qatnashib turadi.

Maktabgacha ta’lim muassasasida bolalar nafaqat yozish va o‘qishga o‘rgatiladi, balki tarbiyalanuvchilar kuchli, tirishqoq, izlanuvchan bo‘lishlari uchun birgalikda qo‘shiq aytish, turli sport musobaqalarda chiniqtirish, bolalarga jamotachilik hissiyotini singdirish kabilar amalga oshiriladi.

Bolalar tarbiyasida onalarning roli va ma’suliyati ayniqsa kattadir. Ular farzandlarining oqil, dono, muloyim, odil va mehnatsevar bo‘lib o‘sishlari uchun oila sulolasi va davlat oldida o‘zlarini ma’sul deb hisoblaydilar. Yaponiyada oilaviy tarbiya xususida ko‘plab metodik qo‘llanmalar va tavsiyanomalar nashr etiladi, radio va televideniya orqali ko‘plab pedagogik maslahatlar berib boriladi.

Maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar uchun ota-onalar oyiga o‘rtacha 2-3 ta kitob sotib olishadi. Shu yoshdagi bolalar uchun oyiga 40 ta jurnal nashr etiladi, ota-onalarning mutloq ko‘pchiligi bu jurnallarga obuna olishadi. Bola maktabga borgunga qadar o‘qishni, yozishni, oddiy hisoblash ko‘nikmalarini egallashi zarur.

Yaponiya oilalaridagi uy partalari diqqatga sazovordir. U mukammal, yon tomonidan muhofazalangan qurilma bo‘lib, parta ustida kitob javoni, yoritqich, soat, qala, qog‘oz, mkrokalkulyator va boshqa zaruriy ashyolar, shuningdek, kerak bo‘lib qolgan taqdirda ota-onasini chaqiradigan signal tugmalargacha o‘rnatilagan.

Yaponiya maktabgacha ta’lim muassasalarida axloq normalari aniq ishlab chiqilib, uni ro‘yabga chiqarish uchun darslarning ma’lum bir qismi ajratiladi. Axloqiy jihatdan aybdor bola uchun eng oliy jazo o‘qituvchining o‘quvchidan ixlosi qaytishi bo‘lib, bu ixlosini qaytadan barpo qilish uchun o‘quvchi va uning ota-onasi ancha-muncha ishlashi kerak. Yapon o‘qituvchisi o‘quvchining eng yaqin maslakdoshi, maslahatgo‘yi va murabbiysidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Masaru Ibuka. “Uchdan keyin kech”. T.: “Akademnashr” 2020.
2. Sh.A.Amonashvili va boshqalar. Pedagogik izlanish. T.: “O‘qituvchi”1990.
3. J.G'. Yo'ldoshev, «Xorijiy davlatlar ta'lim tizimi. T.: “O'qituvchi” 1995.
4. J.G‘. Yo‘ldoshev “Xorijda ta’lim” T.: “O'qituvchi” 1992.